Aldebaran Zoltán

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A METÁL ZENÉK KAPCSÁN

A *mennyiség uralma és az idők jelei* című könyvében René Guénon a magasabb valóságoktól való elzáródást *„szolidifikációnak”* nevezte. Ez egy alászálló ciklus, amit magyarra megszilárdulásként fordíthatnánk. Az egyes ember életében éppúgy megfigyelhető, mint történeti és kozmikus jelenségekben. A szolidifikáción belül Guénon megkülönböztetett két fokozatot: egy *„ásványi”* és egy későbbi *„fémes”* szakaszt. Művének magyar fordítója, Buji Ferenc, figyelemre méltó lábjegyzetében (a második kiadás [Debrecen, 2006, Kvintesszencia] 175. oldalán) összefüggésbe hozta ezeket a modern zene két formájával: a hard rockkal és a valamivel tényleg később keletkezett heavy metallal. (Mint tudjuk, az angol rock szó egyebek között sziklát, a metal pedig fémet jelent.)

Az alábbiakban nem védelmezni szeretném a metál zenéket, hiszen egyetértek azzal, hogy analógiában állnak a szolidifikáció folyamatával. Az igazságtalanság elkerülése és a tisztábban látás érdekében azonban árnyalni szeretném az iménti megállapítást.

1. A keményedés és a fémesedés már korábbi zenei formákban és zenetörténeti korszakok során megvalósult, ha a mai emberek többsége nem is képes ennek érzékelésére. Természetesen nem olyan fokon, mint a rock, majd a metál esetében. A fémhangszerek használatának és számának növekedése, valamint a fémhúrok megjelenése mindenesetre mutatja az előzményeket. A hangerő fokozódása szintén régi történet. A technika dominanciája is. Mindez nem menti fel a rockot és metált az alól, hogy bennük a megszilárdulás egyfajta maximumra jutott. Viszont minden kornak megvan a maga szolidifikációs maximuma. Zenei szempontból is. Ahogy az Írás tanítja: a világvége minden nemzedékben, minden ember életében eljő (Mt 24,34).

2. Maga Guénon nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a vég a szolidifikációval vagy a felbomlással kapcsolatos-e. Úgy kell tartani: mindkettővel. Arra kell készülnünk, hogy bekövetkezhet a megszilárdulásban és az azt követő felbomlásban is. A heavy metalt nemcsak még durvább metál stílusok követték, hanem a felbomlás jegyében álló modern zenei stílusok, amilyen a postindustrial techno, az acid és a többi. Így a metál – nyilvánvaló diabolikus karaktere ellenére – nem egyértelműen a vég zenei kifejezője. Paradox, de a sátánizmussal kacérkodó metálegyütteseknél vannak sokkal sátánibb zenék. Nemcsak az említett drogzenékre gondolhatunk, hanem bizonyos popzenékre is. Nem tudjuk, tudatosan vagy tudattalanul teszik-e, de Madonna vagy Lady Gaga számunkra sátánibb és sátánistább jó néhány metál zenekarnál. Hasonló a helyzet olyan stílusok esetében, amilyen a house vagy a trance. Ezek már nem a szolidifikáció, hanem a felbomlás jegyében állnak. Említettem, hogy a világvége bekövetkezhet a megszilárdulás folyamatának végén, de felbomlás révén is. Egyébként mindkettő hirtelenül, gyors lefolyású ciklusként is bekövetkezhet.

3. Buji Ferenc – eredetileg 1993 körül írt – megállapítása óta, sőt részben már azt megelőzően, a metál zene számos, sokszor jelentősen eltérő változata alakult ki. A hard rock és a heavy metal sorát a black, a trash, a death, valamint a power, a doom, a gothic, a folk vagy a viking metal folytatta. A power metal választóvonalat képez. Csupán a black, a trash és a death metal folytatta a szolidifikáció említett reprezentációját. A doom, a gothic, a folk vagy a viking metal esetében a helyzet nem ilyen egyértelmű: ezekben a stílusokban olyan elemek, megoldások és irányulások is megjelennek, amelyek szembe mennek a megszilárdulással, a megkövüléssel és a fémesedéssel, miközben kerülik a felbomlás nyilvánvaló zenei tendenciáit. A metál műfaj mai keretei között ez egyszerűen tény. Még inkább ez a helyzet a rock alműfajainál.

Be kell látni, hogy az alászállás folyamatán belül létezik egy jelenség, amelyet providenciális beavatkozásnak nevezünk. Erre nem lehet számítani, de több mint esetlegesség. Egy kellően átfogó zenetörténeti és zeneelméleti perspektívában már a barokk és klasszikus zene is hanyatlást képvisel a korábbi korszakok zenéihez képest, mégsem tagadható, hogy számos ember számára ezek nyitottak kaput a régizene, a gregorián vagy az archaikus zenék felé. Azt állítom, hogy a gondviselésszerű közbeavatkozásnak nevezett jelenség révén korábban negatívumot képviselő jelenségek olyan keretté alakulnak, amelyekben felfelé emelkedő mozgás is megvalósul. Mindez nem változtat azon, hogy tág perspektívában és általánosan az alászálló folyamat részei, de aktuálisan és egyéni szinten átalakulhat a szerepük, pontosan a gondviselés, egy kisebb isteni közbeavatkozás révén. Az általános helyzethez képest ekkor az opera, nota bene az operett is egy relatív felemelkedés keretéül szolgálhat. A szóban forgó jelenségre egyébként nemcsak művészeti és kultúrtörténeti tekintetben, hanem vallási vonatkozásban is számos példa hozható.

A nem túl vonzó elnevezésű drone metal részben a grunge-ból és főként a doom metalból nőtte ki magát az 1990-es évektől. Egy konzervatív beállítottságú hallgató számára már a doom is eleve ördögi. Azonban nem tudhatni – szinte soha nem lehetünk teljesen biztosak abban –, hogy a *végzet* nyomatékosítása a diabolikus igenlés, vagy a megállapítás és a kritika jegyében áll-e. Ezt már a Black Sabbath ilyetén stílusjegyeinek az esetében sem tudhattuk pontosan. Mindenesetre a drone metalnak nem sok köze van a black metalhoz. Ha tetszik, új irányt nyitott. Az olyan lemezeknek, amilyen az Earth együttes *Angels of Darkness, Demons of Light I–II*-je (2011 és 2012), semmi kezdeni valója nincs a sátánizmussal. A rokontémák egészen más, mélyebb vagy komplexebb értelemben vetődnek fel. Ez a helyzet az Earth talán minden más lemezénél is, ám a *Hex. Or Printing in the Infernal Method* (2005), a *The Bees Made Honey in the Lion's Skull* (2008) és a *Primitive and Deadly* (2014) esetében kétségtelenül.

„(…) a gondviselésszerű közbeavatkozásnak nevezett jelenség révén korábban negatívumot képviselő jelenségek olyan keretté alakulnak, amelyekben felfelé emelkedő mozgás is megvalósul. Mindez nem változtat azon, hogy tág perspektívában és általánosan az alászálló folyamat részei, de aktuálisan és egyéni szinten átalakulhat a szerepük, pontosan a gondviselés, egy kisebb isteni közbeavatkozás révén.”

Idevágó példa Patrick Walker (sz. 1978) két zenekara, a Warning és a 40 Watt Sun. Hiába meghatározó a szolidifikáció ezen esetekben is, amennyiben hallunk, érzünk és gondolkodunk, többet mutatnak a megszilárdulásnál, a keményedésnél és a fémesedésnél. Walker diabolikus

témák mellett gyakran impresszionisztikus szerelmi szövegeket hoz, olyan módon, hogy azok túlmutatnak nemcsak a metálon, hanem az operai és a romantikus szerelmen. A legtöbb metál zenekar esetében akusztikus változatokban látszik igazán a zenei igényesség és megkomponáltság. (Lásd Warning: Bridges. 40 Watt Sun: This Alone; Liones; Beyond You; Restless; Carry Me Home – unplugged változatok a Youtube-on.)

4. A metál nem csak a testben lekötött démonikus erők elektromos segítséggel történő szabadjára engedéséről szól. Megvan benne ez is, de olykor és bizonyos tekintetben visszatérést képvisel a zene archaikus formáihoz. Megszűnik benne például az a korábbi zenetörténeti korszakokra jellemző tendencia, hogy a szólisták száma és a zenekari taglétszám növekszik. Évszázadok után visszatérést képvisel a szólistákhoz és a néhány zenészből álló együtteshez, ahol szinte mindenki szólista rangú. A hangerő fokozódása ellenére, más könnyűzenei stílusokhoz hasonlóan, visszahozza a dallam fontosságát, ha az még oly egyszerű és sokszor infantilis is. Itt újra megnő a kitartott hangok és a csend szerepe – a zene két legmélyebb tényezője –, melyek fontosságát a legtöbb klasszikus-romantikus zenének köszönhetően majdnem elfelejtettük. A reneszánsz és a barokk zenétől a harmóniaközpontúság háttérbe szorította a dallamot, a posztklasszikus-posztromantikus kortárs zene pedig nemcsak a dallamot, hanem a harmóniákat is alulmúlta. A népzenék régi sajátossága, a dallamközpontúság, domináns módon, furcsa, de a könnyűzenékben tért vissza.

40 Watt Sun

Érdemes kiemelnünk e ponton a metál monotóniáját. Ez egészen másfajta, mint Steve Reich vagy Arthur Honegger kortárs repetitivitása. Különösen a doom és a drone metalban olyan monotónia tapasztalható, amely, habár nem szakrális, mélyebb a puszta ismétlődésnél. Ez a kortárs repetitív zenékre is igaz lehet, számomra a monotónia itt azonban valami komolyabb kifejezésének az erejével bír.

Érdekes Hamvas Béla Bartókról szóló tanulmánya (1946), melyben úgy tekint a kortárs zenére, hogy az kapcsolatban áll az ős-zene valóságával. Ilyen karakterek felfedezhetők a metál zenékben is. Az egyszerű dallamok és harmóniák, a kitartott hangok és szünetek monotóniája olyan sajátosságok, amelyek adott esetben, az elektromosság ellenére, felülmúlnak nemcsak más könnyűzenei stílusokat, hanem a spekulatív módon szerkesztett kortárs komolyzenét is.

✣

Meglehetősen sok, magát jobboldalinak valló fiatal hallgatja a metál valamilyen változatát. Ennek tudattalan oka a leginkább abban kereshető, hogy az erő más zenei műfajoknál hatásosabb illúzióját nyújtják. Az elektronikus hangzás elhiteti a hallgatóval, hogy ő maga szilárd, kemény és erőteljes. Az erő érzete azonban nem azonos magával az erővel. Az ősiség vagy a monumentali-

tás benyomása, amit bizonyos metál kórusok és zenei témák keltenek, nem maga az ősiség, nem maga a nagyság. Hiába minden látszat: az éneEmpyrium

kes nem főpap, a gitáros nem hős, a zenekar nem hadsereg. Amikor egy lemez lejár, az átélések elmúlnak. Az ember nem azonos azzal, amit hall, és amire időlegesen ráhagyatkozik.

Viszont a német Empyrium zenekar – például – olyan utat járt be, aminek megtétele az imént említett fiatalok számára helyes lenne. Mire gondolok? Az illúziókeltés minden művészet elkerülhetetlen és lényegi sajátossága. A jelzett illúziótípus, az erő illúziója, amely már Beethovent is hatalmába kerítette, azonban túlságosan egyszerű és egynemű módon valósul meg a legtöbb metál együttes esetében. Olyan, mondhatni, primitív, tényleg a szolidifikációval kapcsolatos formában, ami *útját állja az erő teljesebb körű, finomabb formáiról szerzett tapasztalatoknak, és az azok révén elért katarzisoknak*. Az Empyrium már az 1997-es *Songs of Moors and Misty Fields* című albumán, sőt az azt megelőző, 1996-os *A Wintersunset…* címűn szerepeltetett olyan dallamokat és hangzásokat, amelyek eltérnek a legtöbb metál zenekar dallam- és hangzásvilágától, és távol állnak a viking metal sokszor művészietlen teatralitásától is. Az első három zenei anyag tartalmazott még metál kliséket, de a negyedik, az 1999-es *Where at Night the Wood Grouse Plays* mentes volt ezektől. Hősies, szinte középkori, olykor annál is ősibb hatást keltő, majdnem teljesen akusztikus zenét hallhatunk. Nem régi népdalok vagy középkori zenék átvételeiről van szó, hanem saját szerzeményekről, amelyek nemcsak komorak, hanem komolyak is, nem csupán melankolikusak, hanem lelkesítők. Ez a rövid lemez a természet szemlélésének élményeiből nőtte ki magát, különösen a természet éjszakai, homályos oldalának szemléléséből, a múlt szeretetével találkozva. Megerősíti ezt a *Weiland. Naturmystik in drei Kapiteln* című 2002-es koncept album, ahol még különösebb és összetettebb természeti élmények kerülnek zenei kifejezésre, olykor a német romantika legkomolyabb képviselőit, Hölderlint, Novalist vagy Friedrichet is az ember eszébe juttatva.

Hasonló, az elektronikától nem teljesen, de azért elszakadó, *időben visszafelé hatoló utat* járt be a Bathory és az Ulver is. Olyan transzformációs utat, amelynek lehetőségét, a jelek szerint, legalábbis néhány metál zene magában foglalja.

✣

Jót tenne a konzervativizmusnak, ha nem lenne formalista, ha felül tudna emelkedni stiláris sajátosságokon.

Mert akkor mélyebb lehetne. És többféle stílusban tudná megmutatni, képviselni magát. Nemcsak az jelent komoly veszélyt, ha valaki túlságosan átadja magát a kornak, amelyben él, hanem az is, ha valaki nem érti meg; ha nem eléggé, vagy nem jól érti a lehetőségeit.